

Generaldirektören

Thomas Rolén, thomas.rolen@dom.se

Sveriges advokatsamfund
Att: generalsekreteraren Mia Edwall Insulander
info@advokatsamfundet.se

Bemötande av skrivelse från Sveriges advokatsamfund

Ert diarienummer ÄR-2023/0870

Den 17 maj 2023 mottog Domstolsverket *Protestskrivelse angående införandet av taxa i förordnandemål* från Sveriges advokatsamfund genom generalsekreteraren Mia Edwall Insulander. I skrivelsen framför advokatsamfundet och de 1 133 advokater som står bakom skrivelsen kritik mot Domstolsverkets beslut om att från och med den 1 juni 2023 införa en taxa i s.k. förordnandemål (DVFS 2023:5).

Domstolsverket vill tacka för skrivelsen och bemöta vissa av de synpunkter som framförts i den och i olika mediauttalanden den senaste tiden. Domstolsverket vill även efterhöra om advokatsamfundet har intresse av att delta i ett fysiskt möte med Domstolsverket för att reda ut eventuella fortsatta oklarheter.

Bakgrund

Statens ökade kostnader för rättsliga biträden har under en längre tid varit föremål för granskning inom Domstolsverket. Detta har skett dels på Domstolsverkets initiativ, dels med anledning av det regeringsuppdrag som Domstolsverket fick i regleringsbrevet för budgetåret 2021 och som avsåg att verket bland annat skulle redovisa en analys över kostnadsdrivande utbetalningar från anslaget Rättsliga biträden.

Under Domstolsverkets arbete med regeringsuppdraget framkom att förordnandemålen¹ har ökat kraftigt de senaste åren. Under 2010 inkom ca 15 000 förordnandemål till tingsrätt och år 2020 uppgick antalet till drygt 40 000. Förordnandemålen har under de senaste åren utgjort ungefär en tredjedel av det sammanlagda antalet brottmål vid tingsrätterna. Antalet uppdrag till offentliga försvarare, i mål som avgörs utan att åtal väcks, har ökat med 60 procent. Som en följd av detta har utgifterna ökat med närmare 90 miljoner kronor. För målsägandebiträden är utvecklingen än mer påtaglig. Antalet förordnanden har nästintill fördubblats och utgifterna har ökat med ca 65 miljoner

¹ Med förordnandemål avses brottmål i tingsrätt där offentlig försvarare eller målsägandebiträde har förordnats men som skrivs av utan att åtal väcks.

kronor. Den genomsnittliga ersättningen för dessa mål har också ökat utan att detta kan förklaras av den årliga uppräkningsnormen. Det är inte orimligt att anta att en delorsak till detta skulle kunna vara oegentligheter, exempelvis i form av att ersättning yrkas trots att sådan rätt inte föreligger. Domstolsverket har i sin redovisning av regeringsuppdraget konstaterat att oegentligheter förekommer inom ersättningsområdet för rättsliga biträden, men att det mot bakgrund av de bristande kontrollmöjligheterna är svårt att kvantifiera omfattningen.²

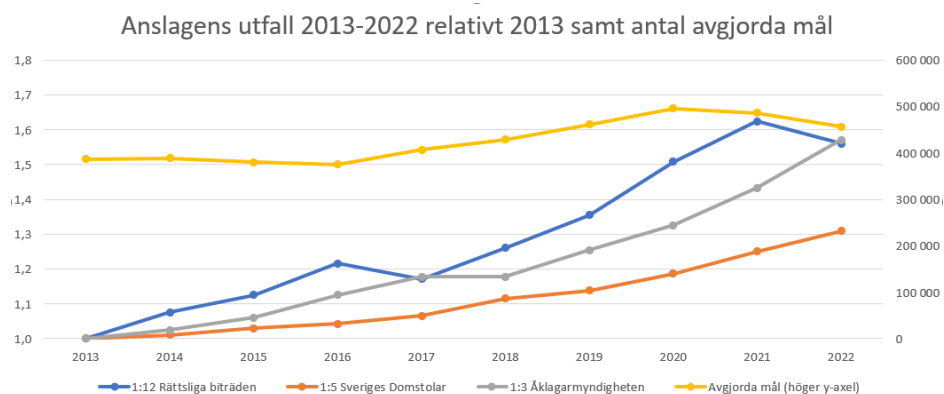
Med anledning av kostnadsutvecklingen och domstolarnas skyldighet att hålla med skattemedel är det naturligtvis angeläget att vidta åtgärder för att ge bättre förutsättningar för domstolarna att utöva en tillförlitlig kostnads kontroll i förordnandemålen. En åtgärd som är effektiv, förenklande och ger domstolarna dessa möjligheter är just att Domstolsverket utnyttjar sin föreskriftsrätt och inför en taxa i förordnandemål.

Anslaget rättsliga biträden

Advokatsamfundet tar i sin skrivelse upp omständigheten att resterande delar av rättsapparaten får ökade anslag men att, så som det får förstås, rättsliga biträden/advokater inte kompenseras på motsvarande sätt.

Såväl anslaget för Sveriges Domstolar som Åklagarmyndighetens anslag är så kallade förvaltningsanslag med en tydlig ram. Det finns också ett tydligt utpekat ansvar för de årliga utgifterna på dessa anslag. Anslaget för rättsliga biträden är ett sakanslag, det vill säga ett anslag för att finansiera utgifter för transfereringar. Det finns därför inte något utgiftstak och inte heller något enskilt utpekat ansvar för de utgifter som belastar anslaget.³

Faktum är att sett över tid har anslaget för rättsliga biträden ökat mer än jämfört med anslaget för t.ex. Sveriges Domstolar.⁴ Anslaget för rättsliga biträden har inte heller följt nedgångar i antal avgjorda mål, men däremot ökat med ett ökat antal avgjorda mål. Undantaget är en nedgång i anslaget 2022. Det kan noteras att tidpunkten sammanfaller med Domstolsverkets granskning av anslaget för rättsliga biträden och Riksrevisionens rapport RiR 2021:27 (daterad 2021-10-21) där allvarig kritik framfördes i fråga om domstolarnas hantering av ersättning till rättsliga biträden i brottmål. Förhållandena visualiseras i tabellen nedan.

² Se Domstolsverkets uppdragsredovisning; Regeringsuppdrag om rättsliga biträden, den 1 mars 2022, DOV 2021/503, s. 18

³ Se a.a., s. 16

⁴ Anslagsutvecklingen under perioden 2013-2022 innebar en ökning med 56 % för rättsliga biträden medan ökningen för Sveriges Domstolar under samma period var 31 %.

Tänkbara orsaker till nedgången 2022 är att ett ökat fokus på anslaget har bidragit till något mer återhållsamma ersättningsanspråk, att domstolarna ägnat mer tid och åt att granska och vid behov skära i ersättningsanspråken samt att Justitiekanslern granskar och överklagar fler beslut om ersättning än tidigare⁵.

Att rättsliga biträden skulle vara utelämnade i den ökande anslagsutvecklingen stämmer således inte.

Domstolsverket bedömer att taxan ger skälig ersättning

Domstolsverket delar givetvis advokatsamfundets uppfattning om att advokater – och andra rättsliga biträden som förekommer i domstol - har rätt till skälig ersättning för det arbete som läggs ner. Det följer av bestämmelser i rättegångsbalken som också anger att ersättningen ska bestämmas utifrån en tidsåtgång som är rimlig mot bakgrund av uppdragets art och omfattning. Domstolsverket menar att införandet av en taxa i förordnandemål – vars ersättningsnivåer relaterar till förhörstiden under förundersökningen – inte står i strid med denna lagstadgade rättighet.

Taxan och dess tillämpningsområde

Taxan kommer inte att aktualiseras i samtliga förordnandemål, utan endast i de mål där den sammanlagda förhörstiden uppgår till maximalt 3 timmar och 45 minuter och då *samtliga* misstankar om brott (som förordnandet omfattar) har lagts ned. Har det förekommit någon domstolsförhandling eller förhör utanför kontorstid gäller inte taxan och inte heller om biträdet företräder flera i samma mål. Det finns alltså flera undantag till taxans tillämpningsområde.

Taxan i förordnandemål – likt övriga taxor – utgår från ett tänkt normalfall. En effekt av detta är att det rättsliga biträdet ibland kan bli överkompenserat. Exempelvis kan detta bli fallet då förundersökningen hinner läggas ned innan förhör och mer omfattande arbete har förekommit. I ett sådant fall skulle det rättsliga biträdet ha rätt till 2 550 kr exklusive moms. Rimligen uppgår inte heller det rättsliga bitrådets tidsspillan i varje förordnandemål till den timme som ingår i taxeersättningen. I vissa fall kan en schabloniserad ersättning även verka underkompenserande. För att utjämna risken för underkompensation har Domstolsverket föreskrivit om möjligheter att frångå tillämpningen av taxan. Om ett rättsligt biträde i ett förordnandemål visat att det varit skäligt att lägga ner avsevärt mer arbete än normalt kan taxan frångås. Ersättningen bestäms då i sin helhet med tillämpning av timkostnadsnormen. En möjlighet att frångå taxan finns även i de fall ett rättsligt biträde behövt lägga ner arbete, som inte avser förhörstid, utanför kontorstid. Utvecklingen av praxis på området kommer att ge närmare vägledning om de situationer som motiverar att taxan frångås.

Förhörstid som bedömningsgrund

Ersättning enligt taxan bestäms utifrån den sammanlagda förhörstiden under förundersökningen då det rättsliga biträdet närvarat. Advokatsamfundet anger i sin skrivelse att det överhuvudtaget inte antagits riktlinjer för vad som ska utgöra ett förhørs start- och sluttid. Domstolsverket konstaterar dock att taxan anger att förhörstiden räknas från det att förhørsledaren inleder

⁵ Se bl.a. artikeln ”JK: Vi har intensifierat granskningen av advokatkostnaderna” - [Dagens Juridik](#), 13 januari 2023

förhöret till dess förhöret förklaras avslutat samt att kortare uppehåll än 15 minuter i förhöret räknas in i förhörstiden.

Advokatsamfundet ger i sin skrivelse och i media⁶ uttryck för att taxan – med förhörstid som grund för ersättningsnivån - kan komma att innebära att advokater antingen kommer att behöva arbeta gratis i stor utsträckning eller tumma på rättssäkerheten för klienten. Domstolsverket finner dessa yttranden tillsammans med andra liknande uttalanden från advokater i media⁷ onyanserade och delvis missledande. Taxans ersättningsnivåer täcker mer än själva förhörstiden. Ersättningsbeloppen inkluderar allt utfört arbete och viss tidsspilla, varför beloppen jämfört med en timersättning är högre. Detta kan illustreras enligt följande.

- För en timmes arbete under ett förhör får idag en offentlig försvarare eller ett målsägandebiträde **1 476 kr** exklusive moms enligt den timkostnadsnorm som regeringen har bestämt ska gälla för 2023.
- Enligt den kommande taxan ersätts det rättsliga biträdet i ett förordnandemål, där den sammanlagda förhörstiden uppgår till en timme, med **4 160 kr** exklusive moms. Om biträdet har haft tidsspilla utöver den timme som ingår i taxan, kan denne få ytterligare ersättning med 1 350 kr per timme.

Som tidigare har anförts så utjämnas också risken för underkompensation genom att Domstolsverket har föreskrivit om möjligheter att frångå tillämpningen av taxan. En sådan ventil är inget nytt för just taxan i förordnandemål utan likalydande regler gäller redan i dag för brottmålstaxorna. Detta sätt att reglera ersättning är således väl beprövat. Inom ramen för brottmålstaxorna finns redan etablerad praxis i fråga om avsteg från taxan. Samma principer som gäller för brottmålstaxan i detta avseende bör kunna gälla för taxan i förordnandemål.

Domstolsverket har sammanfattningsvis bedömt att de föreslagna ersättningsnivåerna och möjligheterna att frångå taxan kommer att generera skälig ersättning. Domstolsverket hyser därför ingen oro för att införandet av aktuell taxa kommer att medföra att rättssäkerheten hotas. Detta innebär dock inte att Domstolsverket kommer att avstå från att fortsatt följa utvecklingen och konsekvenserna av taxans införande. En sådan uppföljning genomförs alltid vid införandet av en ny föreskrift.

Om Advokatsamfundet önskar ett möte med Domstolsverket gällande taxan i förordnandemål välkomnas detta.

Med vänliga hälsningar

Thomas Rolén

Generaldirektör

⁶ Exempelvis intervju med Mia Edwall Insulander i Sveriges Radio P4 Extra den 11 maj 2023 samt artikeln "Advokater rasar mot ny taxa – riskerar arbeta gratis", Dagens Industri samma datum. Se även advokatsamfundets hemsida: Nyhetsarkiv, 2023, maj, "Mia Edwall Insulander om taxa i förordnandemål: Det kokar i kåren".

⁷ Exempelvis debattartikel i Dagens Nyheter den 23 maj 2023 "Att sänka våra arvoden hotar rättssäkerheten" skriven av 36 advokater.